

A HAJDÚK

KIBÉKITÉSI KISÉRLETE INÁNCHON

1607-BEN.

MAJLÁTH BÉLA

L. TAGTÓL.

(Felolvastatott a M. T. Akadémia 1882. június 12-én tartott ülésén.)

BUDAPEST, 1882.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

R₁

A hajdúk kibékítési kísérlete Inánchon.

Rudolf császárnak tétovázó határozatlanságából keletkezett hosszú vajúdas után, a zsitva-toroki békekötés 1606-ik évi november 11-én ¹⁾ mégis létrejött. Az alkudozások eredményeként megállapítottak ugyan a békekötés pontjai, de az erre vonatkozó okmányt Rudolf császár, kivált a spanyol király tanácsára, még mindig vonakodott aláírni, míg azt végre-valahára december 9-én csakúgyan aláírta. ²⁾ Ámde a most már ratifikált békeszerződés épen nem biztosítá a békét, s azon nagy nehézséget gördíté Rudolf császár elé: hogy a föltételeket meg is kell tartani nemcsak, de kivált két pontját annak egy hónap alatt foganatosítania is kellett. Ugyanis ezen pontok egyike szerint Stambulba követet, a másika szerint pedig kétszázezer tallért kell vala ugyanoda küldenie. Mind ezt azonban Rudolf császár nem teljesíté, sőt 1607. évben Teuffel Kristófot, ki Komáromból elindulandó volt a kétszázezer tallérral Stambulba, onnét végképen visszarendelte. ³⁾

Aly, budai basa, váltig sürgeté Rudolfot a békepontok teljesítésére, de hasztalanul levelezett ez ügyben Mátyás főherczeggel és a békebiztosokkal, ⁴⁾ mert III. Fülöp spanyol király ismételve tanácsolá a halasztgatást, sőt háború esetén Rudolfnak tetemes segílyt helyezett kilátásba. Mind a spanyol király tanácsa, mind pedig Rudolf császárnak Mátyás főherczeghez 1607. évi ápril 21-én kelt levele, melyben a békeokmány átadását elrendeli, elkésett dolog volt, mert Mátyás főherczeg a békeokmányt a budai basának kézbesítette. Erről értesíté is Rudolf császárt, s felelőssé teszi mindazért, mi a békepontok

¹⁾ Horváth Mihály: Magyarország történelme. V. köt. 50. l.

²⁾ U. o. u. o. 51. l.

³⁾ Hatvani: Brüsseli okmánytár. III. k. 301. l.

⁴⁾ Hatvani: Brüsseli okmánytár. III. k. 226. l.

meg nem tartásából reá, dynastiájára és országaira következhetnék. ¹⁾

A történelemben ismeretes tény az, hogy Aly budai basa a békepontok foganatosítását Rudolf császár részéről mindenképen kieroszakolni akarván, Homonnay Bálintot és a hajdúkat fölkelésre bátorította, s őket segédcapatok ígérete által izgatta. Rudolf császár habozása ez által csak nagyobb támogatást nyert, ürügyet találván ebben, a békepontok megtartása alól kibújni, vagy legalább azt még ideig-óráig húzni, halasztani.

Aly budai vezérbasa a hajdúkkal, fölkelésök szervezése ügyében, a szolnoki bég útján Debreczenben és saját követei által Szolnokon érintkezett a hajdúk főbb embereivel s Mátyás főherceg nagy aggodalmak között értesíti Rudolf császárt, hogy a hajdúk Homonnayt már királyuknak kiáltották ki, s bárha még eddig csendesesen van, félni lehet, hogy az alkalmat nem szalasztja el, mert őt is a nagyság vágya hajtja előre. ²⁾ Forgách Zsigmond és Dány kir. biztosoknak tudósításait, hogy a hajdúk egyedül a törökök izgatásai következtében támadtak fel, még inkább megerősíté az egri basának: Báthory Gáborhoz, s a budai vezérbasának Mátyás főherceghez írt levele ³⁾ himezetlenülül kijelentvén, hogy a hajdúkat támogatják, seregekkel segítik, s mindezt azért teszik, mert a zsitva-toroki békeokmány pontjainak Rudolf császár másfél év után sem szándékozik eleget tenni.

Történetíróink előadása a hajdúságnak 1607. évi fölkelését illetőleg igen gyér adatokkal világítja meg azt, s a felhozott tények alapján kiindulva, oly színben tüntetik fel ezen fölkelést, mintha az pusztán a törökök izgatásának lett volna következménye ⁴⁾ és részben a bécsi békekötésnek Rudolf császár részéről való meg nem tartásából keletkezett. ⁵⁾ Ámde Aly budai vezér és az egri basának izgatása csak látható külső jelenség volt, mint egy gyutacs a már különben is min-

¹⁾ Horváth Mihály: Magy. tört. V. k. 62. l.

²⁾ Hatvani: Brüsseli okmánytár. III. k. 242. l.

³⁾ Szalay, Engel, Horváth, Feszler.

⁴⁾ Katona: Historia crit. Reg. Hung. XXVIII. köt. 780. lapon.

den pillanatban felrobbanni kész anyagnak, mely a hajdúságnak a végtelen üldöztetést, folytonos zaklatást elviselhetlenné tette; s míg a törökök mellékesen a fölkelés céljából lármázták fel a hajdúkat, fő céljuk a bécsi és zsitva-toroki békekötés pontjainak Rudolf részéről mindig elodázott foganatosítására irányult. A hajdúság csak támpontokat keresett és nyert a törökök ígéreteiben s a törökök reménylett segélyét kiaknázni óhajtották kétségbeejtő társadalmi állapotuk javítására s hazafiúi szempontból a bécsi békekötésnek a magyarságot illető pontjai megtartására nézve. Hogy a hajdúság két kézzel kapaszkodott a szultán köntösébe, azt természetesen indokolta Rudolf császári szavának megbízhatlansága, s mert vallási gyakorlatuk szabadalmaik fentartása szempontjából több garantiát láttak a török fenhatóságban, mint az osztrák dynasziában; s végre a bécsi és zsitva-toroki békepontok kijátszása Rudolf részéről, üldöztetésök, birtokuktól, szabadalmaiktól való megfosztásuk helyreállítását csak egy nemzeti királytól reménylették, s csak ez nyújthatott nekik biztosítékot a visszatérés büntetlensége iránt. Visszatérés volt a hajdúk fölkelése mind azért, mit vallásgyakorlatuk megszorítása, vagyonuk, szabadalmaik elvesztése, rabságuk, elpusztulásuk, sanyargatásuk által szenvedtek. De kínos, égető sebet vert honfi érzetükön kiváltképen az, hogy a bécsi pacificációnak harmadik pontja még mindig nem teljesült, s annak rende szerint megválasztott nádor helyett érsek ült a helytartó székén, s hogy a negyedik pont szerint a korona nem vitetett Pozsonyba s idegen földön őriztetett.

A hajdúk 1607. évi fölkelésének sajtóképi indokai ím ezek valának s előidézte ezt azon roszakaratú tanácsosok sugallata, kik Rudolf császár kormányának élén a magyarság pusztulását örömmel vagy egykedvűleg nézve, be nem látták a következményeket, melyek végre, Rudolf gyámoltalan tehetetlensége miatt, annak a trónról kényszerített lelépését eredményezték.

Hogy a történeti irodalom, előadásaiban a nézpont és felfogás eme világítását nélkülözi, s az a hajdúk fölkelésének belső indokait, mint egyedül történelmileg valódiakat nem említi, s a fölkelés eseményeinek csak azon oldalát tünteti föl, mely a zavargások ismert tényeiből a hajdúság rovására esik: annál

felőtőbb, minthogy a korszak nem oly távoli még, s fenmaradtak oly irott emlékek, melyek igazságot szolgáltathatnak az 1607. évi eseményeknek épen azáltal, hogy azokat minden oldalról kellő világításba helyezik s nekünk adatokat nyújtanak egy oly országosan tartott gyülekezetről, melyben a hajdúk kibékítésére czélzó tanácskozás tagjai között az országos biztosokat, Homonnay Bálintot, az erdélyi fejedelem követét és a hajdúság főembereit találjuk. Ez az *Inánchon* Szikszó mellett 1607. évi deczember 28-án és 29-én tartott gyűlés, miről a történelem mitsem tud s annak nyomát sehol föl nem találhattuk: Sepsi Laczkó Máté, Lorándffy Mihály udvari concionatorának krónikájában egy mellékjegyzetben az 1607. évi október 21. naphoz ez áll: »Itt a hajdúkkal való zenebona inseráltassék . . .« — Ez eseményekhez bizonyára érdekes leleplezéseket nyújt vala az inserálás, ha az megtörténik, de ez elmaradt. Sajnálunk kell, hogy Laczkó Máté krónikája a hajdúk 1607. évi fölkelését az inserálni kellett adatokkal nem világosítja meg, s a krónika e helye a fölkelést néhány sorra csak egész általánosságban registrálja.

A történeti feljegyzéseknek ez ügyben részint hiányos, részint pedig téves adatait pótolja és helyreigazítja azon okirat, mely a gróf Forgách család levéltárának tanulmányozása közben kezembe jutott s jelen értekezésem tárgyát képezi.

Ez okirat, magyar szöveggel írva, félvívrét alakú, s egybefűzött kilencz ívből áll, a melynek egykorúsága az eseményekkel kétségtelenné teszi annak eredeti hitelességét. Tartalmazza ez okirat az első részben Homonnay Drugeth Bálint gróf bevezető szónoklatát az Ináncon 1607. évi deczember 29-én tartott azon gyülekezetnek, illetőleg alkudozásnak, mely az országos biztosok, a nemesek és mágnások részéről megbízott követek, továbbá az erdélyi fejedelem követe, Sarmasághy Zsigmond, és a hajdúság fő embereinek jelenlétében a hajdúk kibékítését czélozta; a második részben van a hajdúság sérelmeinek és kívánalmaiknak a szikszói gyűlésen 1607. évi deczember 28-án összeállított sorozata; a harmadik rész foglalatja a rendek és követek válasza a hajdúk előterjesztésére; a negyedik részben következik Sarmasághy Zsigmond, az erdélyi fejedelem követének szózata a hajdúkhöz; s végre az ötödik rész a hajdúság végválaszát tartalmazza.

Az ináncsi alkudozásokra vonatkozó ezen kézirat bizonyára gróf Forgách Zsigmond felső-magyarországi főbiztos számára készült, minthogy annak külső borítéklapján Forgách Zsigmond ezen sajátkezű följegyzése van: »Az haiduk káromló hazuk Istentelen Propositionióit Im felkültem, kiben egy igaz sincsen főképen az mit mi felőlünk Irnak.« Forgách Zsigmond ezen megjegyzését azonban az ináncsi tárgyalások följegyzése az által is megczáfolja, hogy az alkudozások punctatióiban a hajdúk kívánalmainak és sérelmeinek orvoslása nagy részben az összegyűlt rendek által szükségesnek és igazságosnak elismertetik. S épen ezen beismerés képezé alapját a kibékítési kísérletnek, mi azonban, a hajdúk el nem fogadhatott végső nyilatkozata miatt, hajótörést szenvedett ez alkalommal is.

Ámde kövessük az érdekes okirat útmutatását, s összevetve, szétszedve az adatokat, hasonlítsuk össze a történelmi följegyzésekkel, hogy így, levonva az események valóságát, oly tükröt állíthassunk elő, melyben a történelem tiszta tényei minden oldalról egyenlően megvilágítva, saját valóságukban legyenek szemlélhetők.

* * *

A ragaszkodás és kegyeletes megemlékezés, melylyel a hajdúk Bocskay István Erdély fejedelme iránt viseltettek, természetes magyarázatát leli azon pazar bőkezűségben, melylyel az elhúnyt fejedelem birtokokkal, kiváltságokkal és szabadalmakkal elhalmozta a hajdúkat. Alig hogy azonban Bocskay István életét Kátay Mihály méregkeverő keze kioltá, lettint a hajdúk szerencsecsillaga is. Az elhúnyt fejedelem adományai, mikkel a hajdúságot bőven ellátta, egymásután semmisítették meg, s kik Bocskay István zászlója alatt fegyverrel szolgálták a hazát, vérökkel oltalmazták az országot, megfosztattak birtokaiktól, szabadalmaiktól, eltiltattak vallásuk szabad gyakorlataitól, s mint üldözött vadak, kényszerítve valának a létérti küzdelemben oly fegyverekhez nyúlni, melyeket az önvédelem parancszava adott kezökbe, de társadalmi sértett jogaik, a visszatörítés, a támadás eszközévé változtatták át. Így veszték el Hadházát, melyet Forgách Zsigmond és Dóczy András debreczeni Szegedy Mihálynak 3000 forintig inscribáltattak, Nádasdy Tamásnak és Joo Jánosnak az elhalt fejedelem által adományozott birtokokat

az illetőknek ki nem adták; Elek János jószágát Csiffárt Pogány Benedek foglalta el és Zuhaj püspök kezére került, Nagy Gáspár körösfalvi jószágát a váradi udvarbíró foglalta el; Pallay Pál birtokát Bogdánt Horváth Lászlónak adták, Egry Mihálytól Grapczy nevű jószágot elvették és Szabó Györgynek adta Bánffy Dénes.

Azon indokok mellett, melyek Rudolf császár részéről a bécsi békekötés kijátszását eszközölték, a hajdúk zaklatása, üldöztetése oly mérveket öltött, melyek eredményekben felháboríták a tömeget, s nőttön-nőtt azok száma, kik hasonló sorsban részesültek, vagy hasonló sorsot várhattak, s kik oly politikai változásoktól várhatták a nyugalom helyreállítását, mely az országot a német uralomtól megszabadítandó vala. S ha a hajdúság Homonnay Bálintban látta egy nemzeti király megtestesülését, az is csak azon kegyeletes érzület nyilvánulása volt, melylyel Bocskay István emlékét és végrendeletét megtisztelni óhajtották. Ily fenforgott körülmények között nem volt szüksége a törököknek a hajdúkat fölkelésre és Homonnayt az erdélyi fejedelemség elfoglalására ösztönözni, s ha mindezt mint represszáliákat tevék Rudolf császár ellenében, a zsitvatoroki békepontok meg nem tartása miatt, a hajdúság a törökök magatartását csak saját céljaik könnyebb elérésére vélték fölhasználni; Homonnay pedig, minden nógatás daczára, daczára a hajdúk szívós makaességának, őt királylyá tenni, soha sem gondolt arra, hogy a magyar királyi trónra üljön, valamint nem arra, hogy a törökök céljait elősegítse.

A polgári jogoktól megfosztottak sérelmei hova-tovább szélesebb hullámokat vertek, s mindinkább sodrukba ragadták a tömegeket. A hajdúk október 20-án ¹⁾ 8000 harczossal Szikszónál táborba szállottak, s néhány hét alatt a fegyverfoghatók száma, Nagy András főkapitányuk vezérlete alatt, 15,000-re szaporodott. Mátyás főherceg, Forgách Zsigmond, Dóczy András felső-magyarországi főbiztosok útján kellőleg ismerte s mérlegelni tudta a hajdúk fölkelésének jelentőségét. Homonnay Bálint, kihez a hajdúság oly szívósan ragaszkodott, nemcsak határozottan ellenzé a fölkelést, de egyenesen visszautasítva

¹⁾ Hatvani: Brüsseli orsz. levélt. III. köt. 232. l.

ajánlatukat, egész hadával ellenök vala. Nagy András, Elleg János, Kovács István, Számy György és Sárközy Gergely Debreczenből megindíták a fölkelést. Erről értesíti Forgách és Dóczy Rákóczy Györgyöt, november 9-én ¹⁾ és nyomatékosan kéri őt, hogy ő maga is irjon a hajdúknak és csillapítsa le őket. De Bethlen Gábor már előbb is, október 31-én, értesíti az erdélyi főurakat, hogy a hajdúk föltámadtak s kéri őket, hogy a fölkelőknek ellentálljanak. ²⁾

Mátyás főherczeg, biztosai által már november 2-án megtudta, hogy Nagy András Debreczenben a szolnoki béggel találkozott, kitől segély-igéretet kapott, s hogy Szikszón táborba szállanak. ³⁾ Nem is késett e veszedelemről Rudolf császárt november 5-én kelt levelében értesíteni. ⁴⁾ De sem ezen, sem november 9-én írt levelére Rudolftól választ nem kapott. A császáriak helyzete a hajdúk növekvő serege miatt mindinkább veszélyesebbé vált s azt, mint az ország utolsó veszedelmét, eccseteli Forgách Zsigmond Rákóczy Zsigmondhoz november 12-én intézett levelében, ⁵⁾ melyben kéri, hogy Váradra négy-ötezer embert küldjön, mert Debreczenben elvégezik a hajdúk a szolnoki béggel, hogy Homonnayt királylyá választják, bárha ez nem akarja, de mégis megteszik.

Mátyás főherczeg intézkedéseinek annyiban lett mégis eredménye, hogy Báthory Gábor Ecsedről a Tiszán taraczkokkal és hadaival átment és Tarczalt megszállotta; ⁶⁾ de Rudolf császártól előbbeni levelére választ nem nyert, s a főherczeg november 16-án ujlag értesíti Rudolfot, hogy a hajdúk fölkelése miatt most nagyobb a veszély, mint Bocskay alatt volt. ⁷⁾

A veszély csakugyan nőttön nőtt. Aly egri basa Báthory Gáborhoz november 30-án ⁸⁾ írt levelében kijelenti, hogy a hajdúság a török császár oltalma alatt áll, s Mátyás főherczeg

¹⁾ Erdélyi országgyűl. emlékek. 554. l.

²⁾ Erdélyi orsz. gyűl. eml. V. köt. 551. l.

³⁾ Hatvani: Brüsseli orsz. levélt. III. köt. 231. l.

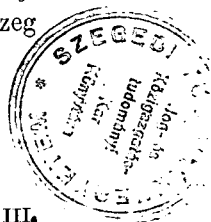
⁴⁾ U. a. u. o. 232. l.

⁵⁾ Erdélyi orsz. eml. V. köt. 561. l.

⁶⁾ Erdélyi történelmi adatok: Sepsi Laczkó Máté krónikája. III. köt. 123. l.

⁷⁾ Hatvani: U. o. III. köt. 236. l.

⁸⁾ U. a. u. o. 242. l.

Rudolfnak december 23-ról írja, ¹⁾ hogy a hajdúk Füleken egy házat bevettek, Pozsony és Nagy-Szombath között akarnak tábort ütni s ott új királyt választani. De ekkor már a fölkelésnek nem lehettek urai, minthogy a császári hadak fizetetlen valának, s a meglazult fegyelem miatt megbizhatlanná vált a zsoldért szolgáló sereg. Ez volt az időpont, a hajdúk kéréseit komolyan fontolóra venni, a kedélyeket le kellett csillapítani, s mert Rudolf tanácsosainak rossz akarata és saját tehetetlensége miatt a hadi szerencsét kockáztatni nem lehetett, az egyezkedés terére kell vala lépniök, mi a hajdúkkal, mint hadviselő féllel, formális alkudozás alakjában csakugyan folyamatba tétetett. Az alkudozás 1607-ik évi december 29-ére, Ináncsra tűzetett ki, alig egy órajárásnyira a hajdúk sziksoői táborától. A békealkudozásokban résztvettek az országos nemesek kiküldött követei, kiknek neveit azonban az okirat nem említi; jelen voltak a felső-magyarországi főbiztosok, mint közbenjárók Homonnay Drugeth Bálint, az erdélyi fejedelem követe: Sarmasághy Zsigmond, tordamegyei főispán, a hajdúk részéről főkapitányuk Nagy András és többi vezetőik feles számmal, és mások. A békealkudozások kísérletére december 28-án Ináncson összegyülekezett országos nemesek és főrendek követei nevében Homonnay Drugeth Bálint másnap, december 29-én, hivatkozva a vitéz hajdúk hazaszeretetére, fölemlítve a bécsi békekötés végzéseit, hivatkozva továbbá a császár jóakarátára, és szívökhöz szólva, kérve és intve őket, hogy szálljanak le, a következő érdekes beszéddel nyitja meg a tanácskozást:

Praefatio in Persona spectabilium ac magnificorum Dominorum Commissariorum caeterorumque Dominorum Procerum et Magnatum inclyti Regni Hungariae ad id delegatorum coram militibus Hajdonibus peracta, per me Comitem Valentinum Drugeth de Homonna 29. Decembris Anno 1607. Az véghetetlen bölcs istennek az emberi nemzetséghez gondviselete szerint való jóvoltának és nagy kegyelmeiségének bő és gazdag volta, az egész kiterjedett isteni bölcsesség által mindennel ékesítettett látható szép világ előtt mindenkor, min-

¹⁾ U. a. u. o. 244. l.

den időben nyilván volt, kikről mind az szent és pogány irások is, meg az mostani tapasztalható idők is gazdagon és elegendőképen is, tiszta és ékességes bizonyosságokat tesznek. Mindezek között aranynak, ezüstnek fényével egyaránt tündöklő, s mind országok, birodalmak a nagy-nagy fejedelemségek előtt kiterjedett jó hírrel névvel felékesítettett, de mostan megszomorodott s felháborodott Magyarországra minémű kegyelmes gondja viselése és atyai látogatása is volt, és most is légyen, magát értelemmel, egész itélettel és isten szerint való kötelességgel napról-napra minden istenfélő keresztény és hazája szerető magyar ember elméjében veheti.

Mikoron is azért Magyarországról és abban való békeséges megmaradásról, régi megrögzött szabadságunkról, szent és erős törvényeinkről, azokról való állhatatos, tökéletes gondviselésünkről, minden pusztulásoknak, rablásoknak községre, özvegyekre és árvákra szállott és származandó nagy inségekről, keserves óhajtásukról és nagy elviselhetetlen igákról, közönséges kárvallásokról, annak eltávoztatásáról és kiváltképen az mostani feltámadott hajdú vitézlő rendeknek feltámadásuknak szeretetünkből és jó intésünkből való lecsendesítésükről akarunk szólni, ez jelen való tekintetes és nagyságos uraknak, fő fő nemzetes böcsületes személyeknek képekben az tiszteletes nemes országtól magunkra fölvetett követségünk szerint, úgy mint nem idegeneknek, és sem engedetlen hazánk fiainak, sőt mind mi nemzetünknek, mi hazánk lakósinak, mi jóakaróinknak s magyaroknak az hajdúvitézeknek, böcsülettel illendőképen rövideden is intvén minden böcsületes vitézlő rendeket, hogy az mediator uraknak elé számlálendő egynehány igéket halljuk csendes füllel és engedelmes szívvel. Az nemes országnak is mi általunk megjelentendő intésit megfogadván és annak engedelmissége alá magokat hajtván, resolválják úgy magokat, kire mind az teremtő istennek kedve megnyugodjék, és mind az szentséges római császár urunk s királyunk ő fölsége szegény romlott országához való jó kedvét megújítsa, és mind ez egész világon való birodalmak, keresztény népek, országok és fejedelmek felőlünk idegenképen leendő gondolatokban csendesíthetnek meg, ez elépedett keserves község is, a sok rettegés, pusztulás, az rablás után nyughassék meg.

Nincs kétsége az nemes országnak abban, ha kivántatott volna és derekasan együtt lehattunk volna, hogy az hajdú vitézek országunk körében is, sok jó bizonyos okokért jelen lenni és eljönni restelkedtek volna, de minthogy alkalmasabbnak és az böcsületben méltóbbnak vélte az nemes ország azt tenni, tudniillik, hogy egy bizonyos helyen, úgy mint Iváncson és bizonyos napon, úgy mint 28-ik Xbris az felől megnevezett esztendő járást, avagy száma szerint, mind az nemes országtól és jelen való fő fő urak által, s mind az egész hajdú vitézlő rendektől ez jelenvaló kapitányok is arra rendeltetett hites vitézlő emberek és hadnagyok által az köztünk levő mostani illetlen gondviseletlenségnek leszállítását és a szent békesség szerint való megegyesülésünket.

Az miképen azért, az szent isten az ő jó voltából és megnevezett helyen ez jelen való napot előhozta, azonképen nem illik, nem is méltó, hogy ez időnek hiában tölünk elmúlni engedjünk.

Az nemes ország az mi becsületes uraink és atyánkfiaink általunk az hajdú vitézeknek tisztességes és böcsülettel való köszöntések mellett így szólnak:

Emlékezzenek meg elsőben az hajdú vitézek arról, mikoron némely olan gondviselők okot adtanak volna (királyunk ő fölsége híre nélkül) hitünkben, szabadságunkban is némely némely formán való megbontódásunkra, szabadságunk és annak eleitől fogva oltalmazása is vitézlő rendekkel mindenkor egyenlőképen való vala. Azonközben valjon, s ki mehet az istennek bölcs tanácsának végére miképen föltámaszta titkos tanácsából Bochkay Istvánt istenben elnyugodt fejedelmet, ki interponálván magát, szentséges királyunk és az nemes ország közt, szép békességet szerze. Religióinknak szabadsága, és egyéb jó törvényeinknek, akkorbéli felbontása mind helyére álló, kinek erős felbomolhatlan pöcséti billege az bécsi pacificatio és szent végezés vala, kire mind az ő fölsége Urunk királyunk az közös országokkal egyetemben, és az egész magyar nemzet is, hogy eképen megtartatik, föl nem bontatik, köteles meg hiteles vala. Az több végzések közt az is nyilvánvaló és szükséges lön Pözsonyban hamar időn országos gyűlés lenne, kiben minden dolgok jó móddal végzésben lennének, Palatinus cum sua autho-

ritate elegáltatnék, egyéb magyar-oroszági tisztek is akkor újulnának. Minthogy pedig az nemes országnak értelme és tetszés szerint az pozsonyi gyűlésig, az bécsi transactió szerint, meg nem bontódhatott az nemes ország: sőt mint főfundamentumot az pozsonyi gyűlésünkre minden szükséges országos dolgainknak véghez vitelére, az bécsi végzésnek is, nagyobb erősebb confirmációjára igen sietne, és igyekeznek az nemes ország, intik és kéri mi általunk az hajdú vitézeket, a mi uraink atyánkfiai, az nemes magyar ország fölötté igen, és ugyan szorgalmaztatnak mi általunk az vitézek az nemes országtól, hogy mennél hamarabb fegyvereket letévén, le is csendesedjenek. Gondolják meg az vitézek, hogy az örökké való szent istennek fényes dicsősége ezzel megbántódik, királyunknak ő fölségének is hozzánk való jó kedve megkevesesbeddik, és végezetre az mi szegény hazánk is romlással, pusztulással teljes lészen az árvaságban, gyámoltalanságban elszaporodott keserves óhajításokban, ilyen téli hideg időkben, hegyeken völgyeken bujdosó rémületben levő sok fogyatkozott rongyos szegénységnek jajgatásában még az szent angyaloktól is lesznek utálásban, megrémülvén azért és megirtózván az vitézek az egymásra való hadakozásba, járjanak az igaz útban, átök helyett lesznek istennek áldásában, királyunknak jó kedvében, és az nemes országnak szüntelen való jóakaratójában.

Emlékezteti és inti még is az nemes ország az vitézeket egyes országok példájukkal is, azok közül az több példának hátrahagyásával, zsidó-országoknak elromlott, pusztult és semmissé lőtt hasonlatosságokkal. Ha elmélkednek az vitézek erről, nemde ezek is, nem tejjel-mézzel folyó földhöz hasonló birodalomban uralkodnak vala? de lám, az istennek nagy haragja, az önnön köztök való hadakozásokban vérsomjuhozásoknak nagy volta, mely istennek haragjának lön oka, mint az erős tűznek sebes lángja, oly hamar a zsidókat elemészté, fogyatta, még is, és még is inti, s kéri is az nemes ország az vitézeket, mint mieinket és földieinknek ékes vitéz fiait, szabják az ország akaratjához magokat, rakják felre fegyvereket, szolgálják istenünknek, úgy lészen istennek is szent áldása az nemes országnak is nagy szereteti az vitézeken mind örökké.

Végezetre jelenti az nemes ország mi általunk azt is az

vitézeknek, mint hogy minket az országnak törvényében és azokról való irásokban felnevelkedett állapotokban megrögzöttek lévén, az véghetetlen istennek igazsága szerint, és az nemes országnak is régi rendi, szokása, szabadsága szerint tekintetes nagyságos urakat, fő fő nemzetes, nemes vitézlő és érdemes embereket böcsülének meg, és attúl az authoritástúl, melyet nekünk az hatalmas isten rendelt jó voltából, ne igyekezzenek az vitézek megfosztani, és az országnak felső oltalmazását és régi szabadságunkra való vigyázását magokra venni. Holott valamely országot megtekintünk, mindenütt az vitézlő rendek az uraktól és főszemélyektől nőtt értelemből éltenek, s élnek, élni halni azok között édesdeden készek.

Megvárja tehát az vitézektől az nemes ország az felső böcsületet, nem levén az kétségesek, az vitézek az nemes országnak minden magunk szabadságán régi rendtartásunkra, ez előttünk való bécsi transactionnak is minden punctáival való megmaradására és oltalmazására, hogy oly erőssen vigyázna, mely vigyázás, serénység mind egyképen, mind másképen úgy lehetne, ha az vitézeknek fegyvere mostan vesztegséggel lenne, sőt az segítségről hívásban szüntelen az úristennek neve lenne, az nemes országnak is megújúlna minden jó kedve, az vitézek is igyekeznének méltó és illendő böcsületünkre, sokféle keseredett embereknek lenne örömükre, kibül hogy az teljes szent háromság istenünknek dicsértessék szent neve, mondjuk mindnyájan amen.«

A Homonnay Bálint iménti beszédével Ináncson megnyílt alkudozásokat megelőzőleg nem csekély érdemül rovandó fel a közbenjáróknak serény működése és nyomatékos hatása a hajdúságra, hogy azokat általában az alkudozásokra hajlandókká birták tenni. Mert hiszen ha a hajdúk fölkelése pusztán a törökök izgatásának vala eredménye, mi sem lett volna könnyebb dolog — minthogy a hajdúk a császári zsoldosok nyomorúlt állapotát, fizetetlen voltát jól ismerték — alkudozásokba nem bocsátkozni, mert a török segélyseregek rendelkezésökre állottak, saját harczosaik száma már ekkor tizenötezerre szaporodott, s egy nemzeti király megválasztásának eszméje oly termékeny talajon növelte buján terjedő ágait, hogy a harczy kürt riadójára fegyvereseik számát rövid idő

alatt megkétszerezve láthatják vala. S épen a békealkudozások elfogadása, tanúságot tesz arról, hogy a hajdúk 1607-ik évi fölkelésének indoka polgári jogaiknak lehetőleg békés úton, vagy kezökben fegyverrel való kieroszakolása volt, s nem vonakodtak, bár harczkészen, az országos rendek követelivel a béke, illetőleg a leszállás iránt alkudozásokba bocsátkozni, s elfogadják az Ináncsra december 29-re kitűzött alkudozási határidőt.

Mielőtt tehát az ináncsi gyűlés megkezdé alkudozási tanácsüléseit, a hajdúság főkapitánya és összes vezetői Szikszón gyülekeztek, s ott sérelmeiket, kívánságaikat formulázva, s jogaik, szabadalmaik, kiváltságaik visszaadásának biztosítéka mellett a leszállásra készeknek vallván magokat, mindezt december 28-án Szikszón írásba foglalták, s másnap, december 29-én, Ináncson az országos rendek és főrendek követelének Homonnay Bálint beszéde után a szóval is elmondottakat írásban beadták a gyűlésnek.

Ez iratnak történelmileg fontos tartalma következő: *Rationes et Causae generalis Hajdonum Insurrectionis coram dominis magnatibus Baronibus et nobilibus coeterisque Statibus et Ordinibus Regni Hungariae, in Generali et publico Conventu ipsorum pro 28 die Xbris Anni 1607. in possessione Inanch, ibidemque celebr. exhiben. et proponen.*

»Mint hogy az ur istennek ez volt kedves akarátja, hogy az magyar nemzetnek előtt szabadságoknak helyreállatására föltámaszta és választá csudálatos nagy jóvoltából, az boldog emlékezetű istenben idvezült Bochkay fejedelmet és fegyvert ada oldalára az ő nevének tisztességeért és megromlott hazánknek szabadulásáért, mely magyar nemzetséget teljességgel megrontott vala az kegyetlen német nemzetség. Mi az boldog emlékezetű, istenben elnyugodt fejedelmünk mellett az szegény romlott országnak oltalmazásában fegyvert fogtunk, szolgáltunk vérünk hullásával, az mi szolgálatunkat kegyelmesen megtekintvén, mivel hogy ő pénzt nem adhatott, országával egyetértvén, ő fölsége jószágot adott, Kállót, Hadházat az Ráczsággal egyetemben, egynehány falukat, kiről ő fölsége donációja mostan is nálunk vagyon, nem tudjuk honnét indíttatván Forgách Zsigmond és Dóczy András ő Nagyságok elvötték az igaz hajdúságnak jószágait, és Hadházat az debreczeni Sze-

gedi Mihálynak inscribálták három ezer forinton contra contenta publicorum constitutionum in generali dieta Cassouiensi edictorum. Mely constitutiókhoz ő Nagyságok nem tartván magokat, minket, mind az egész hajdúságot megháborítottak, és magunkat is dobbal zászlóval kergettettek, sőt ugyan parancsolatot is adtanak ő Nagyságok az kállaiaknak és tokaiaknak; hogy mindenütt kergessenek, fosszanak és öljenek bennünket, úgy annyira, hogy még az predikációra is fegyverrel kellett mennünk; így az nagy kergetés miatt, házunkból ki nem mehetvén, kénytelenek voltunk igazságunk mellett fölkelnünk, mert sem úr; sem ország nem lön, ki oltalmazzon bennünket, az egy élő istennél több. Azért ő Nagyságok okai az mi feltámadásunknak. Mert nyilván vagyon ti Nagyságtoknál s ti kegyelmeteknél, mikor az istenben elnyugodt üdvezült kegyelmes urunk az német fejedelemmel tractában indúlt az frigy felől déliberált arról is az nemes ország, hogy mindennek quae a 15 die octobris Anni 1604 hinc inde gesta commotaque fuerent benigne concordáltassanak, kit hogy ő Nagysága violált bizonyosan akarjuk megérteni, hounét indittattatnak erre ő Nagyságok az német fejedelemtől-e, avagy az országtól, avagy ő magoktól.

Minthogy pedig az úr Isten felindított bennünket, látván az szegény nyomorúlt Magyarországnak és magyar nemzetnek siralmas állapotját, hitünknek és szabadságunknak romlását, minthogy keresztyének vagyunk, keserves szívvel láttuk, kiről az úr istennek színe előtt adjon számot róla kik ennek okai, kik nem egyebek, hanem az német fejedelem és az commissáriusok, az papi rendekkel egyetemben, mert a pacificatiónak articulust minden rendiben és punctáiban felbontották. Az országnak végezése szerint az német fejedelem sok napokat az pozsonyi gyűlésnek végezvén, nem akara semmiképen hogy az gyűlés meglegyen, hanem az sok halogatások alatt, sok rendbeli abusosokat hozza be az országnak veszedelmére, mely hite ellen vagyon, és ha az szükség kívánja, megbizonyítják mikor annak ideje lészen, de békét hagyván az törökkel való praktikának, lássák meg az urak és az nemes ország, ha az mi országunkban nem találunk-e olyan méltó panaszokat, melyek az bécsi végzés ellen vannak országunknak és szabadságának megháborítására és hitünknek felettébb való nagy ártalmára

Az első artikulusnak continentíája ellen az orthodoxus keresztyénektől az nagy-szombati egyházat elvették, az praedikátorokat az templomokból kiűzték, mostan Szegedy Gáspár tartja házánál, kiért fenyegették, hogy mind papostól elmenjen az városból, mert semmiképen nem szenvedik az városban lakását. Az nyitrai praedikátort azonképen kiűzték. Nagy Győrben az religiónak liber ususa szerint akarván bevinni, be nem bocsáták, Pozsonyban is fenyegették, és az mint értjük, talán ki is fízték.

Az harmadik artikulust, hogy Palatinúl eligáltassék cum sua dignitate, az mi illeti az helyett érseket locumtenenst küldött az országban az német fejedelem.

Az mi az negyedik artikulust illeti, hogy az korona Pozsonyban tartassék, mind ez ideig is úgy mint post tempora pacatoria az német fejedelem nem redukáltatta.

Az ötödik artikulus ellen Zuhait, kit az ország pro-scribált volt Nyitrába bevitték, Murányból, Véghlesből, Lévából, Berenchtől, Zakolczából, Óvárból, Dévénből, Kőszegből, Körmenből nem hogy kivitettenek volna az németek, de még többet vetettenek közikben.

Nádasdy Tamásnak, Jó Jánosnak az szegény istenben elnyugodt üdvözült fejedelmünknek végzése szerint, jószágát meg nem adták, hanem mind ez ideig német birja.

Bocatus János, kit az szegény fejedelmünk, és az ország követségben bocsátott volt az imperiumban, mostan is fogva tartják, mely az szegény meghalt fejedelemnek közönségesen való végzésének ellene vagyon. *megmustalható*

Dóczy András Tokajnál *megmészároltatván* bennünket, némelyek közülünk értekezvén felőle, mi végre volna az mustrálás, holott hó pénzt és fizetést nem adnak, erre egy gyalázatos szóval veré arczúl őket, miért adnánk hó pénzt ha nem érdemlitek. Lám megparancsoltuk menjetek rá Szögödre, és vegyétek megfizetéseket, melyből itt is kitetszik minden álnok praktikája az németnek, és az utánok való németes tisztviselőknék, kik csak abban mesterkednek, hogy az szent békességet felbonthassák, és az törökkel össze veszessenek bennünket. Sőt azt is parancsolták, hogy az hajdúkra Hadházra reá menjenek, és minden marhájukban zsákmányt vessenek, és magokat is fogva hozzák.

rga' Szegedre

Ezek fölött szegény jóemlékezetű, istenben elnyugodt üdvözült urunknak is donációit ilyenképen deludálta és csúfolta, az újjával patkót vetvén orrunk alá, meghalt Bochkay és füstbe ment minden donációja, mind az hajdúsággal egyetemben.

Nyilván nagyon az is, hogy az bécsi tanács végezett arról, kiról ugyan írtak is az budai vezér pasának, hogy az frigyet az némettel kösse meg, az hajdúságot pedig szakasztnak el Magyarországtól. Tavasszal aztán reájóvén együtt az hajdúkkal és törökökkel Magyarországra, vágjuk az magyar urakat és nemeseket, osztozzunk fel jószágukkal és kössünk frigyet az hajdúsággal. Most is pedig az német fejedelemnek Nagy Győrnél másfél ezer fegyverese nagyon, kik akarták az Nádasdy Tamás jószágát pusztítani, kikre reá is támadt volt az Nádasdy uram, hogy levágja őket, ha az német fejedelem onnét el nem viszi. Az ki mindaz bécsi végezet és az megholt fejedelmünknek végezése ellen, tudjuk, hogy nem hazánknak javára nagyon.

Az egész nyáron hét vagy nyolczszáz Lanzkenecht tartottak Pozsonyban, mely most is ott nagyon az végezés ellen. Rákóczy Lajos Kállóban az maga asztalánál Elek János jelen lévén, tanácskozott felőle miképen Nagy Andrászt megfoghatna valaki. Janchó Pál reá felelt, hogy kézben veszi, oka nem egyéb volt, hanem, hogy Hadházát magának foglalhatta volna, Nagy András is vigyázásban levén; gondot viselt magára.

Debreczenre az kállóiak reá ütvén, tudni illik Vetésy Mihály és Agárdy János az hajdúknak megfogván, nagy lánczokat, erős lakatokat az nyakukra vetvén, úgy hordozták őket útczákról útczákra és Nagy András megértvén, úgy szabadította meg őket.

Forgách Zsigmond az végezés ellen parancsolt Zakmár vármegyei viceispánnak, hogy valamennyi hajdúság Zakmár vármegyében nagyon, és az németeknek hívsége alá nem esküdtenek, mindenütt persequálják, és minden marhájokban zsákmányt vessenek. Az vármegye maga hasznát keresvén, ebben járultak hozzá, és végeztek egyenlő akarattól, hogy 12 forintot is vegyenek rajtok, és specifice Zénássy Mátyást futva szalasztották.

Voltak az nemes emberek közül is olyak, nominative Zekeresen lakozó Nagy Márton nevű nemes ember maga jószágában Urchul János nevű hajdúra reá ment, és szép szóval

kicsalván az házból, mindjárt hegyes törrel által verte, ökrei, lovai és minden marhája most is nála vagyon, az felesége közönként koldúl és úgy táplálja magát, senki az méltatlan gyilkosságért meg nem büntette. Azért mind az istennek törvénye szerint s mind pedig Magyarországnak törvénye szerint, kívánjuk az halálért, ez is halált szenvedjen.

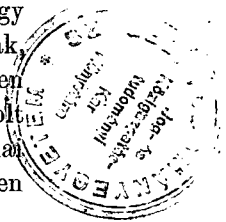
Nyilván vagyon nálunk, hogy Homonnay urunk is ő nagysága maga jószágában az hajdúkat pacifice az végezés szerint meg nem tartotta, hanem mint egy közönséges jobbágyakon adófizetést vött rajtok és minden paraszti szolgálatot praestaltatott velük.

Imreffy János maga jószágában levén, hajdúkat hatszáz forinttal és ötven vágó tehénnel sarczoltatta, lovaikat elvonta mind maga az hova szüksége volt, mind szolgája az hova szükség volt, azokon jártak és postálkodtak.

Segnyey Miklós uram maga jószágában levő hajdúk között birót csinált et sub isto praetextu, hogy ő szent egyházat épített (kiben mi is minthogy isten tisztességére nézti dolog volt, ellent nem tartottunk volna) magának várat építtetett és meszet hordatott velünk, az ki pedig az szolgálatot negligálta, tizenkét forinttal büntette, sőt azt is mondotta, ez ideig csak dézsmát vöttem rajtatok, de ennek utánna kapáltatok és csépetetek veletek.

Varkocz György Zékelyhidon Zólyomi Miklósné asszonyom ő Nagysága házára reá küldvén, erővel hatalommal egy Zalkay Tamás nevű barátunkat fogva vitette, verték, taglózták, marháiban zsákmányt vetetnek, magát sok ideig tömlőczben fogva tartatta, és ha el nem szaladt volna, megparancsolta volt Bogyoszlóbból, hogy megcsöpögessék és megöljék, mind ez mai napig száz tizennégy forint érő marhája, pénzével egyetemben oda vagyon, ki hogy megadassék kívánjuk.

Ismét Segnyei Miklós uram ez nyárban az erdélyi fejedelemtől, az Bihar vármegyében lévő hajdúságnak egy donatiót adott volt, hogy dézsmát rajtok ne vegyenek, mely donatiót ugyan Segnyei uram adott volt Bánffy Dénes uram kezébe. A fejedelem nevével ugyan meg is mondta volt, hogy semmi nemü szolgálatra nem vessék, se bor, sem búza dézsmát rajtok

ne vegyenek: de mind szolgálatra kényszerítették, s mind adófizetésre, sőt mind bor és buza dézsmát rajtok megvőttenek, és az donatiót is Bánffy Dénes uram magának tartotta, kit nekünk vissza kellett volna adni.

Az bajoni vitézeken Barchay János uram az kilenczedet megvőtte, mely az szegény megholt urunknak végezése ellen vagyon. Elek Jánosnak az minemű falut Csiffárt jámbor szolgálatjáért két ezer forintban inscribált volt istenben elnyugodt üdvözült fejedelmünk, Pogány Benedek elfoglalta, és mostan az mint értjük, tudjuk is bizonynal, Zuhai püspök az országnak proscriptusa birja.

Nagy Gáspárnak Belényes vidékén Vörösfalvát adta volt Báthory Zsigmond jámbor szolgálatjáért, kit tüle elfoglalt váradi udvarbíró Gelsey György, és most is az váradi házhoz birják, kiről szép donációja vagyon.

Pallay Pálnak Horváth László jószágát Bogdán nevű faluját in Comitatu Abaujváriensi existentem per notam perpetue infidelitatis, minthogy egyszer istenben elnyugodt fejedelmünk alá esküdt volt, ismét az németekhez deficiált conferrálta volt, megsem várván hogy ő fölségének testét eltakarítsák, mindjarást elfoglálták, az bécsi végezés ellen. Ezek fölött az hajdúságnak leszállításának idején, ugyan ezen Pallay Pál az vármegyét megböcsülvén, hadát rúlok elhozá, és maga pénzével, az alatta való vitézeket contentálta és eloszlatta. Annakutánna megtalálván Forgách Zsigmondot felőle így resolválta magát, hogy ő azt más hova deputálja, mely dolog az ország, végezése ellen vagyon, és kívánjuk, hogy Pallay Pál ne maradjon kárban, hanem az ő jámbor szolgálatjának jutalma megadassék.

Azonközben Fekete Péter és Chatary János hadainak mint hogy Imreffy János Hétzen áruba maradott volt adóssa négy ezer hatszáz forinttal, deputálták azt a summát: sokszor megtalálván felőle, minthogy semmiképen nem extorqueálhatták, Thurzó Györgyöt találták meg felőle. Thurzó György azt mondotta, hogy ha meg nem adja Héczet adja kezekben, sőt ugyan urra szabadította volt őket, hogy magát is személyeben megfogják. Annak utánna Imreffy végzése az volt, hogy Segnyey uram házához menjenek, és ott megelégti őket.

Az mostani Nagy Kállóról való reconciliationak ideje alatt ő Nagyságok hitlevele kezünknel levén, Zéchy György uram Szöllössy Mihály uram hadát reá küldvén, hatot elfogta közülök, és nem tudjuk, hova tötte el őket, levágta-e avagy fogságban tartja.

Azonképen Bosnyák Tamás az Tarjány Demeter jószágára Solymoson az fülekieket reá küldvén, sertés marháját elhajtották és két szolgálját Benedek Deák, és Gábor nevüket fogva elvitték, s hova tötték nem tudjuk.

Mind ezeknek fölötte az mi legnagyobb, az kassai gyűlésben, mely volt Forgách Zsigmond idejében, urunk halála után Zemplén és Ungvár megyéből való követek, tudni illik Budaházy Farkas és Baranyay Miklós az jóemlékezetű istenben elnyugodt üdvözült fejedelmünknek testét ilyen képen káromlották és szidalmazták, hogy tisztességes temetést sem érdemlett volna, hanem hogy plengér alatt megégették volna, és az széllal fújtatták volna el az hamvát, contra jura generalia regni Hungariae tam spiritualia quam secularia; mely dologban Forgách Zsigmond és Dóczy András consentiáltanak, holott azt mondották, megholt Boeskey és füstbe mentenek minden donátíói.

Végezetre az pozsonyi gyűlésben mi dolog történt legyen ti nagyságtoknál és ti kegyelmeteknél s nálunk is nyilván vagon, miképen az herczeg haddal akart az tescheni herczeggel egyetemben az gyűlésre jönni Pozsonyba, s miképen akart cselekedni, ki annak előtte soha nem volt országunkban szokás, hogy az német fejedelem haddal jőjjön gyűlésünkben, még penig más idegén néppel, nem maga udvara népével. Ebből is megtetszik minden álnokságos cselekedetek, hogy sem magunknak az magyar nemzetnek, sem penig országunknak jót nem kíván, nem is kíván soha, mely megtetszik Belgiójósó indulatjából. Azért nagyságtok és ti kegyelmetek, nemes ország jól meglássa s gondolkodjék megmaradásunk felől, mert bizony meghidje ti nagyságtok és ti kegyelmetek, hogy ha szintén az meglenne is a mi nekünk való végezés és egyezés, melyben mi ellen tartók nem vagyunk, sőt mindenben ti nagyságtokkal és ti kegyelmetekkel együtt akarunk érteni, de az németek álnoksága végtől fogva való dolgai, mint egy tükör úgy előttetek legyen.

hogy valamiképen az hálóba ne hajtson mint annak előtte. Mert ha bele hajthat, úgy melleszt az, miképen szintén szereti és akarja. Az veszedelmek pedig ki reánk következő (kitől isten oltalmaz), látván rajtunk lenni, távoztassuk el, egyenlő akarattól, oltalmazzuk addig magunkat miglen rajtunk nem esik. Legutólszor, ezekhez hasonló panaszokat nagy sokakat találunk úgy annyira, hogy papirosunkkal fel nem győznénk, de a nagyságtok és ti kegyelmetek bölcs itéletére támasztván, nagyságtok és kegyelmetek minden végezéseket úgy mint az bécsi végezést, az törökkel való pacificációt és az országnak megmaradására való edálatott egyéb articulusokat is felvővén, rend szerint könnyen megitélheti Nagyságtok és ti kegyelmetek, hogy mi semminek okot nem adtuk, hanem mindennek az német és az kassai comissáriusok papokkal egyetemben adtanak okot. Mely clara luce lucidior, hogy minden punctióiban és cikkelyeiben a végezéseket violálták, és adtanak minden háborúságra okokat. Mi az mi megrútított szabadságunk mellett sőt az isten tisztessége mellett támadtunk fel, holott az istennek törvénye is, embernek igaz hadat viselni igaz ügyében meg nem tilt; sőt hogy gyakorta az úr isten az ő igaz tiszteletinek és az ő népének oltalmazására támasztja az hadakat, sok példák megmutatják. Mi az mi feltámadásunkban ugyan ezen végre vesszük, noha felőlünk és az mi feltámadásunk felől különben értenek, és mást pronunciólnak, de bizonyosságunk az úr isten, hogy mi csak arra nézünk, és az közönséges igazságnak kiszolgáltatása által az igaz isteni szolgálat, tisztelet, országunk és nemzetségünk florealjon. Azért nem kellett nekünk az idegen nemzetnek sem pénze sem segítsége, noha mint ilyen fizetettnek ruhában sem viselhetünk, nem is vontuk ki ez ideig is szabályunkat az mi atyánkfiai közül senki ellen, noha az mi felekezetünk sokakat, kiket megöléssel, kiket egyéb bosszú tétellel fenyegetének, hanem túrtunk, szenvedtünk és vártunk, hogy az úr isten az nagyságtok és ti kegyelmetek szeméit felnyissa és meglátassa nagyságtokkal és ti kegyelmekekkel, minémű nagy veszedelemben fordult legyen mind hirünk mind igazságunk és szabadságunk, hogy eképen az nagyságtok és ti kegyelmetek szivei, az artikulusokon előszámlált méltatlan dolgokon, az mi szívünkkel egyetemben

fájván és kesergvén remediáltassa az országnak nyomorúlt és siralmas állapotját. Úgy hogy az kiért az úr isten is megáldja nagyságtokat és ti kegyelmeteket, és az kiért az szegény nyomorúlt és rabságban levő nemzetünk is vehessen jó neven nagyságtoktól és ti kegyelmetektől. Az kiért meghaltatok után is mondhassunk jót. Datum in oppidó Zikszó in Congregatione nostra generali 28. Decemb. Anno 1607. Andreas Nagy, generalis Capitaneus universorum caeterique Capitanei Ductores et Jurati«.

Ez is az több articulusokhoz való.

1. Először megemlékezhetik arról ti nagyságtok és ti kegyelmetek, hogy az mi előszöri leszállásunkkor, az német fejedelem ígért volt jó akaratjából csak leszálljunk summát, melyet nem hogy mi nekünk megadtak volna, de sőt inkább azon leszállásunkban és haza házunkhoz menő szándékunkban reánk támadtak, ölteek, vágtek bennünket. Ezekben mind viólálták az végzéseket.

2. Ez is vala az articulusokban, hogy az kapitányok, hadnagyok, főlegények közül kit tisztre, kit fizetésre, kit penig egyébbféle állapotra és ő tiszti szerint méltóztatnának, melyben semmi sem tölt.

3. Egry Mihálynak az megholt fejedelmünk adott volt jámbor szolgálatjáért Gyapjú nevű falut, kiről szép donatiója volt, Bánffy Dénes elvevén tőle, egy Szabó György nevű embernek adta.

4. Ugyanezen Egry Mihálynak Rákóczy fejedelem adott volt egy Solyom nevű falut, melyről donatiója nála volt, s más felől ő nagysága megint visszavötte, s másnak adta.

5. Báthory Gábor uram Zerendről vitt el egy Zabó Andrásnak hajdú atyánkfának nyolcz ökreit, melyet kívánunk, hogy nagyságtok és ti kegyelmetek megadasson.

6. Ugyan azon leszálláskor Zambó Balázs kapitánysága alól fogták volt el Nyaláb várában három iffíui legényt, melyet most is fogva tartott vasban Prényi István. Kívánjuk, hogy azok is elbocsáttassanak.«

A hajdúság ime ezekben összegezte sérelmeit s alkudozásuk alapjául az azokban kifejtett kívánalmak teljesítését

tűzte ki. Az országos rendek és főrendek képviselőjében megbizattak, az egynapos gyűlést megelőzőleg, deczember 28-án, megfontolt tárgyalás és beható tanácskozás alá vették az írásban még aznap benyújtott sérelmeket és kívánalmakat. A gyűlés a hajdúk fölkelésének alapindokait általában kénytelen volt meglevőknek elismerni, s bár személyes polgári jogaiknak sérelmeit majdnem kivétel nélkül igazoltaknak látták s azok orvoslásában megnyugodtak; de politikai részét sérelmeiknek, — vonatkozással a bécsi békekötés pontjainak meg nem tartására, s melyeknek megtartását nem az egyesek, de az ország kormányának jogai közé sorozták — a gyűlés el nem fogadhatta. Beismerte a gyűlekezet, hogy a hajdúk alapos panaszait az országnak tudtúl adva, az országosan intéztessék el, de a hajdúk háttérben ólálkodó törökök izgatása azt tanácsolá az egybegyűlt követeknek, hogy a hajdúk kibékítése rögtön vagy legalább rövidebb úton eszközöltessék, mint a mennyire az máskülönben elnyúlt volna. Ünnepeles ígérettel szóban és írásban leköti magát az ország nevében a gyűlekezet, hogy Bochkay István adományait, miket a hajdúság részére tett, foganatosítják, kiváltságaikban és szabadalmaikban fentartják és megvédik őket, Kállót, Szoboszlót visszakapják, a személyökön és vagyonukon ejtett sérelmeik jogosan kívánt orvoslását eszközöltetik, s végre, minthogy a tanács tudta, ismerte a hajdúk ragaszkodását Homonnay Bálinthoz, de a ki sem a hajdúk fölkelését nem helyeselte, sem azok kívánságának, hogy a királyságot elfogadja, engedni nem akart, — azon engedményt is megadni ígérte a hajdúságnak, hogy a hajdúk minden ügyében mint legfőbb bírót Homonnay Bálintot a hajdúknak felajánlották. Mind ezek fejében az ináncsi gyűlés a hajdúságtól leszállásukat kívánta és pecsétes, sajátkezűleg aláírt leveleket az iránt, hogy többé föl nem kelnek.

A hajdúk által beadott sérelmi nyilatkozatra adandó válasza a követeknek húsz pontban fogalmaztatván, a deczember 29-én Ináncson tartott gyűlésen, miután azt Homonnay Bálint előszavával megnyitotta s a hajdúság nyilatkozata felolvastatott, a követek által szerkesztett s most jelzett válaszirat is felolvastatott, melynek igen érdekes és történelmi fontosságú teljes tartalma következő:

Responsum spectabilium ac magnificorum nec non generosorum et Nobilium Dominorum Legatorum uiversorum statuum et ordinum inclyti Regni Hungariae ad rationes et causas Generalis militum Haydonum insurrectionis. Eisdem dictis Dominis Legatis in scriptis exhibitas. Anno 1607, die 29 Decembris.

Megértették ő nagyságok és ő kegyelmek az nemes országtól az békességnek megszerzésére választatott és küldetett követek az hajdú vitézektől ő nagyságok és ő kegyelmek praesentált és in scriptis beadott okait, kikre ő nagyságok és ő kegyelmek ezt felelik.

Az békességnek megszerzésére választatott és az nemes országtól ide bocsájtatott követ urak és főrendek, az hajdú vitézeknek írásban beadott panaszokat böcsülettel vötték és azoknak nem kevészer való olvasásával, minden azokban levő artikulusoknak rendit, elegendőképen megnominálták és azoktól egyenlőképen megígérve levén, minthogy az egész írás két dolgot foglal be magában, elsőbben az publicumot, azután privatumot az szerint az felekezeteknek is azokra két dolgot kell magában befoglalni.

Noha annak okáért az hajdú vitézeknek ilyen panaszokat méltó illendő volna az egész nemes országnak értékre adnunk, mindazonáltal, mivel az hadakozás miatt mindenféle fogyatkozások és keserves kárvallások hamarébb eltávoztassanak s Isten s keresztyén egyességnek, s a szent békességnek módja szerint mindenek hamarébb és jobb móddal végbe vitessenek, ez okon az békességnek szerző urak és vitézeke késedelemmel tartóztatni az időt is hiában mulatni nem akarjuk.

Az hol ő kegyelmök számlálják beadott írásokban az nemes ország és országtól küldött jelen levő követ urak és főemberek eleiben az bécsi pacificatio ellen sokképen lött defectusokat és locumtenensnek nyitrai püspöknek és több ezekhez hasonló dolgoknak cselekedetivel az bécsi szent békességet teljességgel violáltatnak erősítik lenni ő kegyelmek, bizonyára hogy ha mindezeknek ilyen úton és móddal való továbbá való terjedését és kimenetelét értette volna az nemes ország, kiknek mind hazája szerető uraknak és az országnak fő fő nemzetes

tagjainak az nevezetes magyar országnak örökös lakosinak, minémű kimondhatatlan nagy szomorúságunkra következhetnének. Mind ezeknek még csak megírására is az nemes ország sok idővel jutna, holott eleitől fogva az magyar nemzetségnek szabadsága magában oly tündöklő volt, úgy mint szép szó és fegyver által nevedését és megmaradását serénykedett s egyenlőnek tartván azért az nemes ország az egész magyar nemzetség szabadságát az hajdú vitézek megmaradásával, itéli az nemes ország, hogy méltó és illendő lött volna az nemes országnak eleinek, az tisztviselő fő fő uraknak értelmektől és tetszésektől függeni, és semmi úton módon ő nagyságok és kegyelmek híre nélkül az vitézeknek ez dologban meg nem indulni, és ezt ő kegyelmök az publikumtól elegendő válaszul vehetik. Az mi az második részét illeti, abban láttattnak ő kegyelmök az vitézek az maguk saját hasznukat keresni, kiben az nemes ország képében az urak ő nagyságok és az főnépek ő kegyelmek így felelnek.

Az békesség szerzésre bocsáttatott urak ő nagyságok az nemes országokat az böcsülettel nevezendő Magyar és Erdély országnak képekben, mint hogy nem illendő, így nem is akarják az vitézeknek panaszinak okait az ő megháborításokból magokra venni, sőt ajánlják ő nagyságok és ő kegyelmek az békességnek megszerzésére bocsáttatott urak és fő fő emberek magok jóindulatokból magokat az megnevezett nemes országok előtt az hajdú vitézekért való intercessióra, nincs is kétségek ez jóban való uraknak ő nagyságoknak az fő fő népekkal egyetemben ő kegyelmekkel, hogy az megnevezett országok az hajdú vitézeknek mint mi nemzetségünknek nem kedveznének, és kedvök szerint való kimeneteli nem lenne, az nemes országnak az vitézek méltó kívánságának.

Mindezek után az mediátor urak mindnyájan intik és kérik fölötte szeretettel az vitézeket, hogy az következő articulásokra végképen és úgy resolválják magokat, tessék hozánk való atyafiúi szeretetek és országhoz való igaz vitézlő természetek szerint való engedelmisségek.

1. Az kegyelmekhez való szeretetünkben ígérjük az nemes ország nevével Kálló városát az több telekekkel Bocskay István ő fölsége donációja szerint ő kegyelmeknek; melyen hogy ő

kegyelmek szabadságosan és bátorságosan, nyugodalmasan is lakhassanak és megmaradhassanak, módot is mutatnak az mediator urak, ide alább legutolsó articulusban ő kegyelmeknek.

2. Az mediator urakkal küldetett tegnap estvének idején követ urak megjelentették az vitézek nevével, mint Szoboszlóból is megbántattanak volna az debreczeniektől, ajánlják magokat erre is az urak mind fejenként, hogy ő kegyelmeknek ebből is bántásuk nem léssen és birhajtják az donatiók szerint.

3. Azonképen Pallay Pál is Sárosvármegyei uraimtól meg nem adatott ezer forint felől az követ urak által, melyre az mediator urak reá felelnek, hogy Pallay Pálnak az ezer forint megadatik, melynek megvételében való ereje Pallay Pálnak az utolsó articulus szerint léssen.

4. Togh János uram is és vitézlő barátunk jelenti az követ urak által és az végezés szerint is, az szegény Bochkay István fejedelemtől adatott Chiffár nevű falujának tölevaló elvételét. Erre is ajánlják magokat fejenként az urak, hogy az ő donatiója szerint, vagy az pénz kiben inscribáltatott volt, vagy az falu megadatik.

5. Imreffy János uram is az mely summa pénzzel az vitézeknek adós, ajánlják magokat az mediator urak, hogy depónáltatják ő kegyelmével.

6. Nyalábvárában az mely hajdúk vagynak, elbocsáttatnak.

7. Az Zekeresen lakó Nagy Márton az mely hajdút meg ölt, az bizonyos hogy maga is meghalt.

8. Az mely Zalkai Tamás nevű vitézt Varkocz uram megháborított és 114 frt érő marháját pénzzel együtt elvötte, azt az ország meg adatja.

9. Segnyey Miklós uram az mely donációt az erdélyi vajdától hozott, mely Bánffy Dénesnél vagyon, magára vötte az Erdély követje, hogy ő kegyelmének kezében hozatja.

10. Borchay János urunk és atyánkfia ajánlja az vitézeknek magát azzal, valamikor az vitézek megtalálják, több jóval akar az vitézeknek lenni, hogy nem kárára az ő kegyelme udvarbirája láttatott lenni.

11. Nagy Gáspárnak az váradi udvarbíró által elvételét Vörös nevű faluját, hogy az erdélyi vajda megadassa, az erdélyi követ az uraknak reá felelt,

12. Pallay Pál az mely Bogdán nevű falut említ, noha Horváth László neve alatt vagyon, de annak jószágá és öröke, az kiért az isten is megbántódnék. Arról ő kegyelmét szeretettel kérjük, legyen csendes.

13. Zéchy uram hirünk nélkül cselekedvén, az mi lött, ajánlják az mediator urak, hogy azokat vitézek elbocsáttatnak.

14. Bosnyák uram is, az mi kárt tött, Tarjány Demeternek szolgálai elbocsátassanak, és egyéb kárral való megelégitéssel tartozik Bosnyák uram, az mint erre is gondunk léssen.

15. Az hol ő kegyelmök az országtól Bochkay István fejedelemtől ígéret szerint való summát kíván, erre az mediátor urnak ezt felelik: az dolgot, országát az Nagyságos Illésházy István uramra biztunk, kiben fogyatkozás nem léssen, és ha ő kegyelme véghez nem vihetné is, országul megszólalunk ezért, az bécsi végzésnek ereje szerint.

16. Az mi azt illeti, hogy az vitéz kapitányok, hadnagyok fő fő érdemes legényeknek, bizonyos helyekben, bizonyos fizetések lenne, erre az mediator urak ajánlják magokat az ország képében, hogy szorgalmatos gondjok léssen, és az ő kegyelmek kívánsága be teljeseedik.

17. Egry Mihálynak, Bánffy Dénes uram tartozik megadni Gyapju nevű faluját, kire az erdélyi követ reá felelt.

18. Az erdélyi vajda Egry Mihálynak faluját, elhittük kétség nélkül hogy megadja, melyre reá is feleltettük az erdélyi követet.

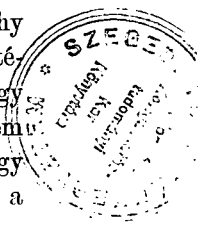
19. Báthory Gábor uram Zuhay Gáspár kezéhez adatta az Szabó András nyolcz ökreit, több hire nélkül elvitetett másokkal egyetemben.

20. Hogy peniglen az mediator urak azt is feltalálhassák, úgymint ezekben és egyéb dolgokban is az mire az ország felelt, azok véghez vitessenek, és abban megtartassanak, rendelték az urak, hogy Homonnay Bálint ő nagysága plena autoritate levén, az vitézek minden dolgokat mindenben véghez vihesse, és az hol kívántatnék ennek utánna is, ha mikor és miben valakitül bántódások történék valamelyiknek az vitézek közül, ő nagysága Homonnay Bálint uram mind vármegyre ispánival, és akármily tisztviselőkkal, sőt az nemes

ország előtt is oltalmazza, promoveálja dolgukat, és effective gondjokat eligazítsa, minden rendivel és vármegye ispánival az országnak egyetértvén, és az hová illik mind irásával mind követtségével szorgalmatossággal légyen. Így azért az vitézek, ki melyik vármegyéből léssen és nyavalyája leend, az vármegye ispánját megtalálja, és ha az el nem igazithatja, Homonnay Bálint uram ő nagysága igazítja dolgát. Ez szerint ő kegyelmek és a vitézek adjanak plena authoritást mind vármegye ispáninak, s mind Homonnay Bálint uram ő nagyságának, hogy igaz törvények rendi szerint igazittassák az dolgokat, mind azok közt, kiknek az vitézekkel leend valami controversiájok, az mind e converso az vitézekkel egyebekkel.

Mind ezekben immár vég levén, az vitézek kívánsága szerint, az egy dolgot kívánják az mediator urak ő kegyelmektől, kire mind intik, kéri is szivek szerint ő kegyelmek, hogy ő kegyelmek is az vitézek az egy kérésünket és intésünket fogadják meg, kössék ő kegyelmek magukat pöcsétes s kezek irásuk alatt való levelökkel, hogy ennek utánna az országnak s abban lakó uraknak fő fő nemzetes és nemes személyeknek és vármegyékük hitek nélkül, sőt akaratok ellen ő kegyelmek az vitézek föl nem kellnek, fegyvert nem fognak, sőt inkább a miatt, mi szeretetünkől ő kegyelmekkel mind hazánknek vitélzö fiaival egyet akarunk érteni, ő kegyelmek is ne szánjon nekünk élni halni.«

A békealkudozásokra kiküldött országos rendek és főrendek követeinek imént előadott pontozatait a hajdúság nem volt hajlandó elfogadni, annál kevesbbé nem, mert Sarmasághy Zsigmondnak, az erdélyi fejedelem követének a hajdúkhoz intézett szónoklata nem volt egyéb gyöngye szemrehányásnál, hogy sérelmeik orvoslására a fejedelem közbenjárását igénybe nem vették, s bár ha tudta a fejedelem, a hajdúk fölkelését, hogy azt neki hírül nem adák. Epen nem vitte közelebb céljához a kibékítési kísérletet a fejedelem követének kiváltképen azon mondata, hogy a fejedelem daczára megbántódásának a hajdúkról ezentúlra is atyailag fog gondoskodni, ha leszállanak; de leginkább csökönössé tette a hajdúk merev ellenállását a békepontok iránt Sarmasághy Zsigmond azon biztosítása, hogy a török császár a Magyar- és Erdélyország közötti szövetséget

fel nem bontja. Sarmasághy Zsigmondnak a hajdúkhoz intézett szónoklata következő:

»Ad Egregios et strenuos Milites Hajdones verba Sigismundi Sarmasághy Comitis Comitatus Tordensis, Legati Illustrissimi Domini domini Principis Transylvaniae die 29 Xbris Anno 1607.

Az erdélyi fejedelem az én kegyelmes uram ti kegyelme-
tek vitézek fejenként nagy szeretettel köszöni én általam, és az
Credentia levél mellett, szóval így azért ő nagysága kegyelme-
teknek: Megértette ő Nagysága az ti Kegyelmetek mos-
tani fölkelését, melynek okát noha ő nagysága az kegyelme-
tek maga leveléből is veszi eszében, mindazon által várta és
kivánta volna ő nagysága kegyelmetektől, hogy ez indulatot
ő nagyságának hurré adták volna. Legelőször azért, hogy ha
kegyelme-
tek meg akar róla emlékezni, ifjúságától fogva, az én
kegyelmes uram mindenkor gyámolok volt, nevelőjök volt az
vitézeknek, és sok darab kenyeret adta nékik, és ez mostani
fejedelemségben az hajdú vitézeknek leszállásuk idején, valakik
az vitézek közül ő nagyságát megtalálták országában az hol
szerették, kinek lakó földet, kinek puszta telekeket határostól,
és mindedig nemességet adott ő nagysága, némelyeknek pedig
kegyelme-
tek közül, kik érdemlették egész falukat, szép jószá-
got, némelyeknek viszont bort buzát rendelt táplálásokra, és
ide ki is jószágában Szerenchen hol sokaknak helyet adott
letelepedésekre, annak okáért ha hogy Forgách uram ő nagy-
sága, vagy más valaki kegyelme-
tek közül valakit meghábor-
gatott, akár jószágokban, akár egyéb állapotjokban, ugyan ő
nagyságát az én kegyelmes uramat illetett volna abból is kegyel-
meteknek meg találni. Mert ő nagysága nem csak Forgách uram-
nál hanem ugyan római császárnál ő Fölségénél is kész lett
volna kegyelme-
tekért törekedni, és minden dolgot jó móddal
végbenvinni, és úgy az mint kivánta volna, fegyver nélkül is
akarattok szerint esett volna kegyelme-
tek dolga. Minden jóté-
tekről és akarattjáról ő nagyságának, ha igaz szívvvel akar gon-
dolkodni kegyelme-
tek, nem illik ő nagyságának kegyelme-
tekhez való jó kedvét eltaszítani, mely most is készen vagy-
on, ha kegyelme-
tek venni akarja, és az mi egy kevésse elhaladott, az
teljességgel el nem múlt. Inti azért ő nagysága az én kegyel-

mes uram kegyelmeteket fejenként szeretettel, csendesedjék és szálljon le kegyelmetek kiki lakó helyére, és vegye az ő nagysága jó akaratját mind ennek előtte, kész leszen atyáiképen ő nagysága kegyelmeteknek gondjokat viselni, és az miből megbántódott kegyelmetek, azokból is kész az kegyelmetek dolgait jó helyben hozni, akár az római császárnál, akár pedig egyebeknél, és kegyelmetek abban is bizonyos legyen, hogy az török császár, az magyar és erdélyi országok között való frigyet és barátságot föl nem bontja. Jól meg gondolván azért kegyelmetek két kézzel kaphat az ő nagysága jó akaratját, és ilyen szeretettel való intését, kit ha megcselekszi kegyelmetek, minden dolgok jó végre mennek.«

Sarmasághy Zsigmondnak eme beszéde után a hajdúk többé a követek által előterjesztett alkupontozatok további tárgyalásába nem bocsátkoztak. Nem tágítva kívánságaiktól, végválaszukat írásho foglalva, a követeknek benyújtották, melyben kijelenték, hogy Homonnay Bálintot akarják a magyar fejedelmi széken látni: a római császárt semmiképen sem akarják, s kívánják, hogy Forgách Zsigmond és Dóczy András Kassán ne lakjanak. Végre pedig élő szóval kijelentik, hogy eme végnyilatkozatukat a törökök akaratából nyújtják be. A hajdúk ezen válaszirata ekképen hangzik:

»Ultima replicatio sive Responsio Hajdonum in scriptis facta et Dominis Legatis porrecta.

Kivánjuk azt, hogy Homonnay Bálint uram ő nagysága az magyarországi fejedelemséget fölvegye, abban bizonyos levén ha föl nem veszi, mi általán fogva bocskorost emelünk fejedelemségre.

Annak fölötte mi az római császárt, német fejedelmet soha nem akarjuk uralni ilyen okból:

1. Hogy német s nem az mi nemzetünkből való fejedelem.
2. Mivel hogy bálványozó.
3. Mert hogy az pacificatiót nem állotta.

Forgách Zsigmond és Dóczy András ő nagyságokat pedig semmiképen nem akarjuk hogy Kassán lakjanak.

Penes scriptam vero replicationem eorundem Hajdonum talis oretenus ad verbum coram dominis Legatis facta relacio:

Mi az hatalmas császár köntöséhez ragaszkodtunk, ő utána indultunk, ezt az irást is az ő akaratjából adjuk be.«

A hajdúk ezen nyilatkozatán az ináncsi békealkudozások megtörttek, a gyűlés eredmény nélkül oszlott szét. Hogy azonban a törökök izgatása sem most, sem későbben a hajdúkra nézve csak bátorítás, de nem irányt adó volt, és utolsó szóbeli nyilatkozatuk nyomás akart lenni kivánalmaik kierőszakolása mellett, ezt bizonyítja az, hogy hasonló s ugyan azon fennálló körülmények között, röviddel az ináncsi gyűlés után, a kassai biztosok által Mátyás főherceg a hajdúkkal ötvennapos fegyverszünetet kötött, ¹⁾ később pedig, Illésházy István közbenjárásával, a főherceg szolgálatában látjuk őket, ²⁾ s 1608-ik év márczius 27-én Preiner János, Thurzó György, Illésházy István, Kollonich és Pucheim Érsek Újvárott Nagy Andrással a hajdúk főkapitányával, Mátyás főherceg nevében egyezsége lépnek, ³⁾ míg végre, a mint Rudolf császár a bécsi békekötést helybenhagyá, a hajdúság ápril 19-én leszállott és letette fegyvereit. ⁴⁾

¹⁾ Horváth Mihály : Magyarország története. V. k. 64. l.

²⁾ U. a. u. o. 66. l.

³⁾ U. a. u. o. 70. l.

⁴⁾ Erdélyi tört. adatok : Sepsi Laczkó Máthé krón. III. k. 123. l.